СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 658.6 : 339.564

DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.64-1>**П'янкova О.В.**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного менеджменту
*Київський національний торговельно-економічний університет***Чурикова О.М.**студентка
*Київський національний торговельно-економічний університет***Piankova Oksana**Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of International Management
*Kyiv National University of Trade and Economics***Churikova Olha**Student
Kyiv National University of Trade and Economics

ЕКСПОРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

П'янкova О.В., Чурикова О.М. Експортна діяльність в умовах пандемії. Експорт є дуже важливим складником розвитку будь-якої країни. Важливість вибраної теми пов'язана з експортоорієнтованістю вітчизняних виробників. Український експорт становить понад 30% ВВП України та є одним із найважливіших джерел наповнення держбюджету, а також припливу іноземної валюти. У статті висвітлено актуальність дослідження експортної діяльності вітчизняних підприємств в умовах кризи; досліджено динаміку експортно-імпортних операцій під час пандемії; виокремлено експортоорієнтовані галузі, суб'єкти яких зазнали найбільш руйнівного впливу пандемії COVID-19; розглянуто внесок підприємств гірничо-металургійного комплексу, легкої, хімічної галузей до обсягів товарного експорту України; визначено вплив кризи на обсяг та структуру експорту транспортних послуг; актуалізовано проблематику та окреслено перспективи подолання наслідків кризи експортерами.

Ключові слова: пандемія, експорт, експортер, експортна діяльність, протекціонізм, криза, антикризова економічна стратегія.

П'янкova О.В., Чурикова О.М. Экспортная деятельность в условиях пандемии. Экспорт является очень важной составляющей развития любой страны. Важность выбранной темы связана с экспортоориентированностью отечественных производителей. Украинский экспорт составляет более 30% ВВП Украины и является одним из важнейших источников наполнения госбюджета, а также притока иностранной валюты. В статье отражена актуальность исследования экспортной деятельности отечественных предприятий в условиях кризиса; исследована динамика экспортно-импортных операций во время пандемии; выделены экспортоориентированные отрасли, субъекты, которые подверглись наиболее разрушительному воздействию пандемии COVID-19; рассмотрен вклад предприятий горно-металлургического комплекса, легкой, химической отраслей в товарный экспорт Украины; определено влияние кризиса на объем и структуру экспорта транспортных услуг; актуализирована проблематика и намечены перспективы преодоления последствий кризиса экспортерами.

Ключевые слова: пандемия, экспорт, экспортер, экспортная деятельность, протекционизм, кризис, антикризисная экономическая стратегия.

Piankova Oksana, Churikova Olha. Export activities in the pandemic conditions. The article highlights the relevance of the study of export activities of domestic enterprises in a crisis; the dynamics of export-import operations during the pandemic is studied; the export-oriented industries with the most devastating effects of the COVID-19 pandemic have been identified; the contribution of the enterprises of the mining and metallurgical

complex, light, chemical branches to the volumes of commodity exports of Ukraine is considered; the impact of the crisis on the volume and structure of exports of transport services is determined, the issues are updated and the prospects for overcoming the consequences of the crisis by exporters are outlined. The coronavirus pandemic has reached almost every country in the world. Its spread has left national economies and businesses counting the costs, as governments struggle with new lockdown measures to tackle the spread of the virus. The crisis highlights the need for urgent action to cushion the pandemic's health and economic consequences, protect vulnerable populations, and set the stage for a lasting recovery [8]. Emerging market and developing economies will be buffeted by economic headwinds from multiple quarters: pressure on weak health care systems, loss of trade and tourism, dwindling remittances, subdued capital flows, and tight financial conditions amid mounting debt. Exporters will be particularly hard hit. The article highlights the changes in the state of export activity caused by the pandemic. According to Moody's Analytics [12], the coronavirus pandemic could become the "black swan" of 2020, which will have a more significant impact on the world economy than the financial crisis of 2008-2009. Export is one of the most important side of the development of any country. The relevance of the chosen topic is related to the export orientation of domestic producers. Ukrainian export accounts over 30% of Ukraine's GDP. Export is one of the most important sources of filling the state budget, as well as inflow of foreign currency. However, with the beginning of the active phase of the COVID-19 pandemic on March 25, we may see a sharp decline of export of certain commodity items and into some countries. It is stated that the GDP of Ukraine can decline in 4–8% in comparison with 2019. The indicators of the decline of export in main industries were identified and analyzed in the article, and ways to solve this problem have been provided [2]. At this point, none of the top-15 trade partner of Ukraine in export has not changed its trade policy, although export to some countries has been reduced considerably. Restrictions, imposed as a part of fight against the pandemic, create additional difficulties for producers. Regulations in the agricultural sector are sophisticated and they lead to the additional losses in business. Uninterruptible performance of the cargo transportation is essential for proper job of the agricultural sector and the manufacturing. As a result of the pandemic supply chains are ruining, the access of the producers to the markets is going to be lost, and the demand for goods is decreasing.

Key words: pandemic, export, exporter, export activity, protectionism, crisis, anticrisis economic policy.

Постановка проблеми. Первинного удару пандемія завдала світовій економіці в 2019 р., використавши Китай, одну з найвпливовіших економік світу, як епіцентр первинного розвитку кризи. Сьогодні та перспективи світової торгівлі ще тривалий час визначатимуться наслідками подолання коронакризи. Скорочення ВВП, збільшення відсотку безробітних, зменшення доходів населення, суттєве зниження прибутків логістичних та транспортних компаній, занепад туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, зменшення обсягів зовнішньоторговельних операцій тощо є основними наслідками пандемії. У контексті розуміння пандемії COVID-19 як світової кризи доречно акцентувати увагу на особливостях експортної діяльності вітчизняних підприємств, набутті антикризового досвіду, перспективах відновлення, подальшого розширення географічної та оптимізації товарної структури експорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню розвитку експорту в умовах кризи присвячено чимало наукових праць закордонних та вітчизняних учених, серед них: К. Лагард, В. Медведчук, А. Амелін, А. Білінов, Д. Долбнева, Я. Лаврик, Д. Монін [1; 2; 6; 8; 9] та ін. Загострену увагу до проблеми «виживання» суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності в умовах кризи, спричиненої COVID-19, та перспектив постковідного розвитку приділяють представники владних структур, провідні економічні експерти, соціологи та політологи, інші провідні фахівці. Зокрема, серед останніх доречно виділити «Програму стимулювання економіки для подолання наслідків COVID-19: «економічне відновлення» [7], аналітичну інформацію на офіційних сайтах Moody's Analytics [12], Міністерства закордонних справ України [10], Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [11], аналітичні дані вітчизняних експортерів.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є дослідження експортної діяльності вітчизняних підприємств у період розгортання кризи COVID-19 та визначення перспектив посткризового відновлення. Відповідно до означеної проблематики та опрацьованих за темою публікацій, сформульовано такі завдання: дослідити динаміку експортно-імпортних операцій під час пандемії; виокремити галузі, підприємства яких зазнали найбільш нищівного впливу кризи; визначити проблематику та перспективи подолання наслідків кризи експортерами.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі ще за декілька років до початку пандемії COVID-19 спостерігалася тенденція до запровадження протекціоністських заходів у сфері зовнішньої торгівлі товарами та послугами, що вплинуло на коливання цін на товари та послуги на світовому ринку, зменшило оборот товарів та сприяло зниженню ВВП країн, що не є конкурентоспроможними виробниками.

У період кризи COVID-19 в усіх країнах світу відзначається припинення або скорочення роботи підприємств у різних галузях, що корелюється з відмовою або суттєвим скороченням споживання некритично необхідних товарів, що спричиняє формування безпрецедентного накопичення означених товарів на складах. Це особливо впливає на економіку країн, котрі спеціалізуються на виготовленні товарів відстроченого попиту, адже в даному разі виробнича собівартість не зменшується, а ціна на ринку суттєво знижується, наслідком чого є недоотримання планованого прибутку від експорту, а іноді навіть необхідність несення додаткових витрат через потребу утилізації товару.

За прогнозами МВФ, у 2020 р. очікується падіння світової економіки на 3%. Україна є традиційно більш уразливою до економічних шоків. Зазначено, що ВВП

України може скоротитися на 4–8% порівняно з 2019 р. Прогнозоване падіння економіки України є наслідком глобальних економічних шоків: несприятливої ситуації на важливих для України сировинних ринках, закриття товарних ринків для українських експортерів, зміни глобальних виробничих ланцюжків, скорочення попиту на сировинні товари, що виготовляє Україна. Варто зазначити, що, за попередніми оцінками Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, падіння ВВП становило 5,5% за січень-вересень 2020 р., що значно збільшило дефіцит бюджету. У цей період базова інфляція у порівнянні вересня до січня збільшилася на 2,6%, що суттєво збільшило ціни на продукцію на внутрішньому ринку [11].

Відповідно до попередніх даних НБУ [7], у 2020 р. Україну чекає падіння експорту (-10%), імпорту (-14,5%) зі зростанням рівня безробіття (до 9,5%), що негативно вплине на становище громадян у країні, купівельну спроможність та на економіку в цілому.

Для нашої країни, яка має високу залежність від експортних надходжень, подібний розвиток подій є викликом у багатьох сферах: скорочення попиту і запровадження обмежень на українську продукцію на ринках країн світу та потенційне збільшення імпорту товарів, попит на які в Україні може бути задоволений за рахунок вітчизняного виробництва; зменшення ВВП та зростання зовнішнього боргу.

Міністерство закордонних справ України [10] у зв'язку із цим на постійній основі запровадило моніторинг змін у торговельній політиці країн щодо відповідалності в умовах поширення у світі вірусу COVID-19.

Нині жодна з країн ТОП-15 торговельних партнерів України в експорті не змінила своєї торговельної політики, проте експорт до деяких країн значно скоротився. Нижче наведено географічну структуру зовнішньої

торгівлі товарами у січні-серпні 2020 р. у натуральному та відносному вимірах (табл. 1) з 15 країнами світу [5].

Експортери часто мають обмежені фінансові можливості частково через неповноцінне функціонування Експортно-кредитного агентства (ЕКА) [7], «вибірковість» отримання можливості скористатися фінансовою підтримкою ЕКА.

Одним із найважливіших аспектів є низька обізнаність підприємців про наявні консультаційні та фінансові можливості. Експортери в Україні не мають достатньої інформаційної та навчальної підтримки з боку експертів у галузях торгівлі, аналітики тощо. Важливо проводити тренінги чи створити інформаційну базу для того, щоб кожен мав змогу ознайомитися з потрібною інформацією.

Транспортна та митна інфраструктура мають недостатній рівень розвитку та якості. Часто складно визначити походження товару, що призводить до безпідставного підвищення митної вартості та митних платежів. На митниці занадто довго оформлюють товари на експорт, що може призвести до зіпсованості товарів чи зменшення їх якості. Електронна комунікація з державними органами відрізняється складністю та бюрократизмом.

Основними категоріями експорту в 2019 р. є продукти рослинного походження (13 млрд дол., +31% порівняно з 2018 р.), недорогоцінні метали та вироби з них (10 млрд, -12%) та мінеральні продукти (5 млрд дол., +12%). Основними країнами експорту є Китай (3,6 млрд дол., +63% порівняно з 2018 р.), Польща (3,3 млрд дол., +1,2%) та Росія (3,2 млрд дол., -11,2%). Структура експорту з України має низькоякісний характер унаслідок того, що частка сировинного експорту досягає 76% [5; 7].

Для того щоб Україна зайняла провідне місце у світі, потрібно застосувати антикризову економічну

Таблиця 1

**Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами у січні-серпні 2020 р.
до січня-серпня 2019 р., 15 країн світу**

Країна-партнер	Експорт		Імпорт		Сальдо
	тис дол. США	у % до січня-серпня 2019	тис дол. США	у % до січня-серпня 2019	
Усього	30842882,3	93,4	33241631,4	85,4	-2398749,1
Австралія	25211,7	102,9	16067,5	39,2	9144,3
Австрія	340033,1	81,3	357699,1	78,3	-17666,0
Азербайджан	232210,8	90,2	221569,2	83,6	10641,6
Албанія	19772,3	120,8	4450,5	235,8	15321,7
Алжир	269326,8	54,9	6607,4	58,0	262719,4
Ангола	2737,1	19,5	0,3	0,1	2736,8
Аргентина	4683,3	92,4	38525,8	97,0	-33842,6
Афганістан	4283,3	194,2	146,5	119,7	4136,8
Багамські Острови	9475,2	68,7	1,0	40,6	9474,2
Бангладеш	254157,2	117,3	63156,9	97,8	191000,3
Бахрейн	6046,4	80,4	390,4	239,4	5655,9
Беліз	492,9	43,1	1458,7	193,9	-965,7
Бельгія	265349,2	68,8	330621,7	89,7	-65272,5
Бенін	9394,7	33,1	0,1	322,1	9394,7
Білорусь	839323,6	82,5	1683358,8	72,5	-844035,2

Джерело: розраховано за даними [5]

стратегію. Для цього варто запровадити та постійно проводити моніторинг внутрішнього ринку, експорту та імпорту продукції АПК і харчової промисловості, товарів індивідуального захисту населення, медичного обладнання, виробів медичного призначення, лікарських препаратів.

Антикризова економічна політика, як повідомляє прес-служба МЗС, передбачає [4]:

- вирішення проблеми відсутності ефективного механізму представництва зовнішньоекономічних інтересів України за кордоном через зосередження уваги на просуванні українського експорту та допомозі експортерам утримувати позиції у світі, лобювання національної економіки;

- заохочення міжнародних компаній розміщувати виробництво в Україні. Окреслене здатне перетворити Україну на високотехнологічний хаб для азіатських виробників, що прагнуть постачати товари на ринок європейських країн;

- залучення інвестицій для стимулювання реалізації інфраструктурних проєктів;

- «перезавантаження» Ради експортерів.

Серед секторальних заходів стимулювання економіки відзначають [1; 5]:

- необхідність ефективних інструментів просування експорту та полегшення доступу для підприємств до ключової сировини з одночасним стимулюванням промислового виробництва шляхом нарощування внутрішнього попиту через державні закупівлі та шляхом захисту локального виробника;

- нівелювання залежності експортоорієнтованого гірничо-металургійного комплексу від світових цін на металопродукцію, що характеризуються значною волатильністю. Чергове падіння світових цін на металопродукцію, що супроводжувалося значним посиленням протекціоністських заходів на ключових ринках та може спричинити падіння обсягів виробництва та реалізації продукції ГМК, розпочалося у 2019 р. Експорт металопродукції забезпечує 26% українського експорту товарів та є одним з основних джерел валютних надходжень;

- створення науково-технічних центрів на території України з метою мінімізувати імпорту високотехнологічного обладнання, у тому числі для підприємств гірничо-металургійного комплексу.

Значення машинобудування [1] неухильно зростає під впливом науково-технічного прогресу. Розвиток співпраці у сфері машинобудування має бути одним із пріоритетів розвитку української економіки. На жаль, у цій надважливій галузі Україна переважно експортує напівфабрикати (67%), у тому числі запчастини для авто, повітряного і залізничного транспорту, обладнання для зв'язку. Найбільші сегменти готової продукції на експорт – побутові прилади, судна, двигуни та генератори.

Важливо відзначити проєкт закону «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» [3] щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості, який передбачає часткове українське походження продукції, котру закупляє держава в галузях енергетичного машинобудування, комунальної та спеціальної техніки, залізничного транспорту та міського пасажирського транспорту, який має зменшити залежність машинобудівної

галузі від імпорту. Законом передбачено мінімальний вітчизняний складник для цієї продукції: 25–45% з 2021 р., а з 2024 р. – до 40–60%.

Аналізуючи товарну структуру експорту, доречно, крім підприємств ГМК та машинобудування, відзначити частку підприємств хімічної (12%), деревообробної (6%) та легкої (3%) промисловості.

Хімічна промисловість експортує напівфабрикати та залежить від імпорту сировини (фосфорити, сірка, природний газ).

Деревообробна промисловість експортує як сировину (окрім періоду дії мораторію на експорт лісу-кругляка), так і готову продукцію, а імпортує обладнання.

Підприємства легкої промисловості експортують переважно готову продукцію, імпортують обладнання, сировину та фурнітуру.

Особливої уваги в контексті дослідження лідерів галузей експортерів заслуговує тваринництво, зокрема м'ясо свійської птиці (переважно курятини). Більша частина продукції скотарства експортується у живій вазі, а експорт живих тварин та окремих видів м'яса до країн ЄС заборонений, що обмежує можливості збуту. Молочна продукція експортується в незначних обсягах, здебільшого до пострадянських країн, хоча і з перспективами відновлення обсягів поставок до Японії, Китаю. Із настанням коронакризи у 2020 р. відбулося скорочення експорту по всіх категоріях товарів молочної продукції через складність транспортування та зниження попиту в основних країнах збуту. Наслідком означеного є суттєве зниження доходів більшості виробників та посилення конкуренції в межах вітчизняного ринку.

Обмеження, введені в рамках боротьби з пандемією, створюють додаткові складнощі для виробників. Регулювання в агросекторі є складним, призводить до додаткових витрат бізнесу та зменшує його ефективність.

Транспорт та інфраструктура забезпечують функціонування всієї економіки. Безперерйне функціонування вантажних перевезень є необхідним для нормальної роботи аграрного сектору та промисловості; пасажирські перевезення необхідні для транспортування працівників, що не мають змоги працювати віддалено, а також забезпечення попиту на продукцію роздрібної торгівлі, туризму. Україна інтегрована в міжнародні транспортні коридори [7; 9].

Саме тому ця галузь (табл. 2) є ключовим експортером послуг (149 млрд грн). Близько половини вантажних перевезень є міжнародними для залізничного (48%, у тому числі 5% транзиту) та морського (51%) транспорту. Автомобільний транспорт переважно доставляє вантажі в країни ЄС та СНД, а також зв'язує підприємства з портами для перевезень в інші країни. Морський транспорт перевозить вантажі до Туреччини, Єгипту, США, Китаю, країн Близького Сходу [7].

Загальновизнаним є факт значного зменшення обсягів перевезень під час пандемії через сповільнення економіки, зменшення експорту. У розпал пандемії з'явилися додаткові витрати для перевізників через неможливість укомплектування екіпажів суден у зв'язку з карантинном. Зупинилася діяльність компаній, що обслуговують сектор водних перевезень, наприклад компаній, що займаються пошуком та підбором екіпажів, передрейсового медичного огляду тощо. Усе вищевказане негативно впливає на доходи держави

Таблиця 2

**Структура зовнішньої торгівлі послугами у січні-вересні 2020 р. до січня-вересня 2019 року,
за послугами з перевезення**

Найменування послуги згідно із КЗЕП	Експорт			Імпорт			Сальдо
	тис дол. США	у % до 9 місяців 2019 р.	у % до загального обсягу, розділу	тис дол. США	у % до 9 місяців 2019 р.	у % до загального обсягу, розділу	
Усього	8149959,7	88,0	100,0	3705910,9	73,5	100,0	4444048,8
у тому числі							
Транспортні послуги	3583383,0	77,7	44,0	722116,8	64,7	19,5	2861266,2
Послуги морського транспорту	440543,4	104,4	12,3	212654,9	107,0	29,4	227888,5
Послуги річкового транспорту	18261,0	71,7	0,5	341,0	77,2	0,0	17919,9
Послуги повітряного транспорту	603850,5	55,4	16,9	227228,9	42,0	31,5	376621,6
Послуги залізничного транспорту	278977,2	75,1	7,8	132154,1	68,6	18,3	146823,1
Послуги автомобільного транспорту	232922,3	94,5	6,5	110656,5	105,0	15,3	122265,8
Послуги трубопровідного транспорту	1762739,5	79,0	49,2	-	-	-	1762739,5
Інші допоміжні та додаткові транспортні послуги	213806,9	114,6	6,0	17910,7	88,2	2,5	195896,2
Послуги поштової та кур'єрської служби	32282,3	96,3	0,9	21166,0	145,6	2,9	11116,3
Послуги, пов'язані з подорожами	197230,9	82,2	2,4	530262,6	53,0	14,3	-333031,8

Джерело: розраховано за даними [5]

та зменшує частку прибутків від транспортних операцій у структурі експорту послуг.

Висновки. Пандемія COVID-19 завдала руйнівного впливу як на виробництво, так і на її подальший збут на внутрішньому та зовнішніх ринках через обмеження каналів дистрибуції (зокрема, відкриті ринки для домогосподарств) та експортних ринків для середнього та великого бізнесу. Унаслідок пандемії руйнуються ланцюги постачання, втрачається доступ виробників до ринків та падає попит на продукцію. Можливість експортувати продукцію стає більш обмеженою через

посилення протекціоніських заходів, доступ до ринків ускладнюється також недостатнім рівнем знань виробників, у тому числі знань антикризового управління експортною діяльністю. Визначені проблеми дають змогу чітко визначити шляхи їх подолання. Нині важливо мінімізувати вплив обмежень на логістику працівників, транспортування товарів та їх продаж через традиційні канали збуту з дотриманням безпечних умов діяльності, відтворити гідну антикризову економічну політику та забезпечити експортерів підтримкою з боку держави.

Список використаних джерел:

1. Амелін А., Лаврик Я., Монін Д. Прогноз збитків. Якими будуть економічні збитки України через пандемію коронавірусу. URL: <https://zn.ua/ukr/> (дата звернення: 12.05.2021).
2. Блінов А. Вірус рецесії: чим обернеться епідемія COVID-19 і хто постраждає найбільше. URL: <https://www.slovoidilo.ua/> (дата звернення: 13.05.2021).
3. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/> (дата звернення: 15.05.2021).
4. Гаряча агрополітика. *AgroPolit.com*. URL: <https://agropolit.com/> (дата звернення: 13.05.2021).
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 14.05.2021).
6. Долбнєва Д.В. Вплив COVID-19 на економіку країн світу. *Проблеми економіки*. 2020. № 1(43). С. 20–26.
7. Програма стимулювання економіки для подолання наслідків COVID-19: «економічне відновлення» / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 12.05.2021).
8. Лагард: Коронавірус може призвести до масштабного економічного шоку в Європі. URL: <https://suspihne.media/> (дата звернення: 12.05.2021).
9. Медведчук: Економічні втрати від заходів з протидії пандемії коронавірусу можуть серйозно перевищити втрати від самої пандемії. URL: <https://zikua.tv/> (дата звернення: 15.05.2021).
10. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/> (дата звернення: 15.05.2021).

11. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 13.05.2021).
12. Moody's Analytics. URL: <https://www.moodyanalytics.com/> (дата звернення: 13.05.2021).

References:

1. Amelin A., Lavryk Ya., Monin D. Prohnoz zbytkiv. Yakymy budut ekonomichni zbytky Ukrainy cherez pandemiiu koronavirusu [Forecast of losses. What will be the economic losses of Ukraine due to the Coronavirus pandemic]. Available at: <https://zn.ua/ukr/> (accessed 12 May 2021).
2. Blinov A. Virus retsesii: chym obernetsia epidemiia COVID19 i khto postrazhdaie naibilshe [Recession Virus: what will turn on the COVID-19 epidemic and who will suffer the most?]. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/> (accessed 13 May 2021).
3. Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <https://www.rada.gov.ua/> (accessed 15 May 2021).
4. Gharjacha aghropolityka. *AgroPolit.com*. Available at: <https://agropolit.com/> (accessed 13 May 2021).
5. State Statistics Committee of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 14 May 2021).
6. Dolbneva D. V.(2020) Vplyv COVID-19 na ekonomiku krajin svitu [The Impact of COVID-19 on the World's Economies]. *The Problems of Economy Journal*, vol. 1, no. 43, pp. 20–26.
7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020) Prohrama stymuljuvannja ekonomiky dlja podolannja naslidkiv COVID- 19: «ekonomichne vidnovlennja» [Program to stimulate the economy to overcome the effects of COVID-19: "economic recovery"]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/> (accessed 12 May 2021).
8. Lahard Koronavirus mozhe pryzvesty do masshtabnoho ekonomichnoho shoku v Yevropi [Coronavirus can cause major economic shock in Europe - Lagarde]. Available at: <https://suspilne.media/> (accessed 12 May 2021).
9. Medvedchuk Ekonomichni vtraty vid zakhodiv z protydii pandemii koronavirusu mozhut seriozno perevyschchyty vtraty vid samoi pandemii“ [Medvedchuk: The economic losses from Coronavirus pandemic measures can seriously outweigh the losses from the pandemic itself]. Available at: <https://zikua.tv/> (accessed 15 May 2021).
10. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. Available at: <https://mfa.gov.ua/> (accessed 15 May 2021).
11. Ministry for Development of Economy, Trade and Agriculture of Ukraine. Available at: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (accessed 13 May 2021).
12. Moody's Analytics. Available at: <https://www.moodyanalytics.com/> (accessed 13 May 2021).